

European Journal of Turkish Studies

Social Sciences on Contemporary Turkey

2 | 2005

THEMATIC ISSUE

Hometown Organisations in Turkey

İstanbul'da Niğdeli Hemşehri Dernekleri

The Niğde Hometown Associations in Istanbul

Birol Caymaz

Electronic version

URL: <http://journals.openedition.org/ejts/410>

DOI: 10.4000/ejts.410

ISSN: 1773-0546

Publisher

EJTS

Electronic reference

Birol Caymaz, « İstanbul'da Niğdeli Hemşehri Dernekleri », *European Journal of Turkish Studies* [Yayında], 2 | 2005, Son güncelleme 04 mars 2015, Erişim tarihi 16 février 2020. URL : <http://journals.openedition.org/ejts/410> ; DOI : 10.4000/ejts.410

european journal of turkish studies
Social Sciences on Contemporary Turkey

Citation : aymaz, Birol (2005) 'İstanbul'da Niğdeli Hemşeri Dernekleri', *European Journal of Turkish Studies*, Thematic Issue N°2, Hometown Organisations in Turkey, URL : <http://www.ejts.org/document410.html>
To quote a passage, use paragraph (§).

İstanbul'da Niğdeli Hemşeri Dernekleri

Birol aymaz

Abstract. This article examines the general characteristics of Niğdeli *hemşeri* associations in İstanbul. After a brief history of the organization of Niğdeli in İstanbul, we analyze the relations between association/politics/bureaucracy and the roles of the presidents of associations in the structural relations networks which are not limited to electoral periods. At last, we analyze in a comparative way the aims, the activities and the functioning of Niğde city association and the two associations which are formed at the village level.

Memlekete, yani belirli bir yöreye; kent, kasaba, köy, kimi zaman da bölgeye aidiyet üzerine kurulu hemşehri derneklerinde insanları hemşehriler olarak bir araya getiren temel öge ortak çıkarların, ortak hedeflerin olduğuna inanmadır. Göçün niteliği yani nereden nereye göçüldüğü, eski yaşam mekanı ve yeni yerleşilen yerin yaşama koşulları kişilerin hemşehrilik bağları etrafında örgütlenme eğilimlerinde etkili olan faktörlerdir.

[2] Ayrıca bireysel profiller ve göç etme eyleminin nedenleri de kişinin hemşehrilik kimliğine duyarlı olup olmasını hatta böylesi bir kimliğe ihtiyaç duyup duymamasını etkileyebilmektedir. Örneğin görece iyi bir eğitim düzeyi ve iyi bir işi olan bir kişinin hemşehri derneklerine ilgi göstermeyeceğini düşünebiliriz. Buna karşılık daha ziyade ekonomik zorunluluklardan dolayı göç etmek zorunda kalmış kişiler için hemşehri dernekleri iş, ev, sağlık, eğitim gibi sorunların çözümünde önemli işlevler üstlenebilmektedir.

[3] Emniyet Müdürlüğü Dernekler Masası istatistiklerine göre, İstanbul'da 22 Niğdeli derneği var¹. Bu derneklerin bir çoğu, özellikle de köy dernekleri isimlerinin ötesinde faal değiller. 2000 yılı nüfus sayımına göre İstanbul'da yaşayan Niğde doğumluların sayısı 41.103. Ancak tahminen ikinci ve üçüncü kuşakla birlikte bu rakam 100 bin civarına ulaşıyor ve Niğdeliler şehirde oldukça dağınık bir yerleşim gösteriyorlar. Yaklaşık on beş yıl öncesine kadar Eminönü'nde oturan ve çalışan Niğdelilerin önemli bir nüfus yoğunluğu teşkil ettikleri Niğde il derneği yöneticileriyle yaptığım görüşmelerde belirtildi.

[4] İl derneği yönetim kurulu üyesi Ümit Beye göre zenginleşen Niğdeliler Eminönü'nden şehrin daha muteber mahallelerine taşındılar. Şehre ekonomik anlamda entegre olmanın doğal sonucu sayılabilecek bu duruma 80'li yılların başında sebze-meyve ve bakliyat halinin Eminönü'nden taşınması da eklenebilir. Halde hamallık işinin uzunca bir süre boyunca alt katmanlara mensup Niğdeli göçmenlerin kontrolünde olduğu belirtilmekte. Burada, halihazırda Niğdeliler ciddi bir varlık gösteremeselerde, yerel seçimler öncesi yapılan pazarlıkların aktörlerinden birisi olarak adları

¹ Burada söz konusu olan pilot çalışma çerçevesinde üç Niğde menşeli dernekten beş yöneticiyle görüşüldü, ayrıca derneklerin lokallerinde tanışılan Niğdeli birkaç kişiyle de sohbet edildi. Yazılı/görsel doküman olarak derneklerin çıkardıkları yıllık takvimler, Hacıaptullah kasabası derneğinin düzenlediği 'yağmur duası' şenliği CD'si, ana derneğin Niğdeliler albümü derlendi. Derinlemesine görüşme tekniğini kullanarak yaptığım çalışmada soru formu kullanmadan açık uçlu sorular veya önermeler kullanılarak muhattaplarıma geniş bir konuşma özgürlüğü bırakmaya çalıştım.

geçiyor. Bunun nedeni Niğdelilerin iş yerlerinin, (örneğin toptan kağıt ticaretiyle uğraşanlar gibi) Eminönü ilçesinde yoğunluk arz etmesi.

[5] Bu anlamda Niğdelilerin en eski derneği olarak kabul edebileceğimiz Niğde Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin (NKYD) lokalinin Eminönü ilçesi sınırları içerisinde olması da bir tesadüf değil. NKYD yetmişli yıllarda İstanbul'daki Niğdeli zenginler tarafından kurulmuş bir dernek. Derneğin şu andaki başkanı Doğan bey NKYD'nin 12 eylül öncesinde oldukça aktif bir dernek olduğunu, İstanbul'da okuyan Niğdeli üniversite öğrencileri için bir öğrenci yurdu yaptırdıklarını belirtiyor. 1980'de askeri yönetim tarafından derneğin elinden alınan Fındıklı yurdu günümüzde Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı olarak çalışıyor. Halen Fındıklı yurdunda Niğdeli üniversite öğrencilerine ayrılmış % 20'lik bir kontenjan var. Şimdiki dernek yönetimi yurt binasını tekrar geri almayı düşünüyor. 12 eylül döneminden sonra 1986 yılında eski NKYD'nin temelleri üzerinde aynı ismi alarak kurulan dernek 1994'e kadar şehir bazında kurulmuş olsa da Niğde'ye bağlı Tepeköylülerin kontrolünde kalıyor. Tepeköylülerin hatırlarda kalan en önemli faaliyeti Sultanahmet'teki dernek lokalinin satın alınarak derneğe kazandırılması.

Dernekçilik siyaset ilişkileri ve yöneticiler

[6] Türkiye'de, tıpkı dini cemaatler (tarikatlara) için söz konusu olduğu gibi, hemşehri derneklerinin siyasetle ilişkisi meselesi özellikle seçimler arifesinde medya organları kanalıyla kamu oyunun gündemine gelmekte ve daha sonra unutulmaya terk edilmektedir. Bu bağlamda, daha ziyade geçici medyatik bir mesele gibi görünen hemşehri dernekleri-siyaset ilişkisinin siyasal bilim araştırmalarına hak ettiği oranda konu edildiğini söylemek oldukça güçtür. Aslında seçim dönemleriyle sınırlı kalmayan dernekler ve siyasal/bürokratik aktörler arasındaki yapısal, özgün ve karmaşık çıkar ilişkilerinin çözülmesi Türk siyasal sisteminin ve idarenin (devlet kurumlarının) işleyişi hakkında ilginç ip uçları vermeye adaydır. Ayrıca, bu yazıda incelediğimiz her üç derneğin yöneticilerinin aynı zamanda partilerde aktif siyaset içerisinde yer aldıklarını da unutmamak gerekiyor.

[7] Hemşehri dernekleri siyasal organizasyon niteliği taşımamakla birlikte büyük şehirlerde özellikle seçim dönemlerinde gözlenebilen verili siyasal ilişkiler ağının en önemli parçalarından birisini

teşkil ediyor. Dernek-parti ilişkisinin siyasi olmayan bir zemin üzerine kurulu, süreklilik arz etmeyen ve çıkarların (maddi, sembolik, kişisel ve ortak) ön planda olduğu bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Seçim öncesi pazarlıklar ve alış-veriş bu ilişkinin en önemli unsurları. Görüştüğümüz dernek yöneticileri seçim dönemlerinde 'adaylar arasında bir hemşehrimiz varsa ona sahip çıkalım' anlayışıyla çalıştıklarını belirttiler². Hemşehriler gurubunun adına konuşan ve hangi adayın veya partinin desteklenmesi gerektiğini saptayan dernek yöneticilerinin konumu, temsil ettikleri hemşehrilerinin (sayıları) oy ağırlığıyla orantılı olarak siyasal alanda oldukça önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda NKYD'nin Eminönü ilçesinde, Hacıabdullahlıların ise Esenler'de siyasi partiler tarafından muhattap kabul edildiklerini söyleyebiliriz.

[8] İstanbul'daki Niğdeli hemşehri dernekleri üzerine yaptığım ve bu makalenin temelini meydana getiren küçük çaplı alan araştırması 28 mart 2004 belediye seçimlerinden birkaç hafta önce gerçekleştirildi³. Niğde Kültür ve Yardımlaşma Derneği (NKYD) başkanının da belirttiği gibi siyasetle dernekçilik iç içe. Ayrıca başkanın kişisel pratikleri de bu savı doğrular nitelikte. Otuz yıldır bir siyasi oluşumun içerisinde (MHP) aktif olarak yer alan başkan, partili olmasının ve bu alandaki deneyimlerinin dernek işlerinde kendisine çok yardımcı olduğunu belirtiyor. Kendisiyle görüşmeyi yaptığımızda beş aydır dernek başkanlığını yürüten Doğan bey on iki yıldan beri MHP Eminönü ilçe teşkilatında (lise yıllarından beri ülkücü militan), sekiz yıldan beri de NKYD'nde yönetim kurulu üyesi.

² 2004 yerel seçimlerinde DYP'den Eminönü belediye başkan adayının Niğdeli olduğu halde NKYD'nin desteğini alamaması, siyasette her zaman hemşehriciliğin asli rol oynamadığının bir göstergesi. Bu durum NKYD gibi bir derneğin siyaset dışı olduğu anlamına gelmiyor. Dini cemaatlerde olduğu gibi hehşehri derneklerinde de siyasete oldukça rasyonel bir gözle bakıldığını, kazanma şansı olmayan aday ve partilerin (kalben istense de madden) desteklenmediğini söyleyebiliriz.

³ Bu çalışma için görüşme yaptığım kişiler sırasıyla; Niğde Kültür ve Yardımlaşma Derneği başkanı. 1963 Hacıabdullah köyü doğumlu, Eskişehir'de iktisat okudu, üniversite eğitiminden sonra İstanbul'a yerleşti, mali müşavirlik bürosu var. Lise yıllarından beri aktif MHP'li, halen MHP Eminönü ilçe teşkilatı üyesi, bir yıldır dernek başkanı, daha önce 1996'da İstanbul, Esenler'de Hacıabdullahlılar derneğini kurdu ve beş yıl başkanlığını yürüttü. Listede yaklaşık 500 üye, gerçekte 200'den fazla değil. Aynı derneğin yönetim kurulu üyesi, 1952 Niğde doğumlu avukat, İstanbul'da hukuk öğrenimi gördü ve buraya yerleşti, sosyal demokrat ve aktif siyasetle yakından ilgili, iki senedir dernek yönetiminde yer alıyor. Hacıaptullahlılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği başkanı, 1965 Hacıabdullah doğumlu, İstanbul'da işçi olan babasıyla buraya okumak için geldi, halen liseyi dışarıdan bitirmeye çalışıyor, işadamı, plastik askı üreticisi, beş yıldır MÜSİAD üyesi, bir dönem RP'den Eminönü belediye meclis üyesi adayı oldu, seçilemedi, halen SP'li. 500 kayıtlı üye. Hançerli Köyü Kalkınma, Tanıtma, Kültür, Turizm ve Dayanışma Derneği başkanı, 1957 Hançerli doğumlu, oniki yaşında okumak için 1960'dan beri İstanbul'da çalışan babasının yanına geldi, liseyi bitirdikten sonra, önce babasıyla mobilyacılık yaptı ardından kendisi halen sürdürdüğü kuyumculuk ve müteahhitlik işine girdi. 1990-97 arasında Gültepe spor klübünde aktif olarak çalıştı, 1996 da dört arkadaşıyla derneği kurdu ve o zamandan beri başkanlığını yürütüyor. Derneğin 89 kayıtlı üyesi var. Siyasal tercih olarak DYP'li. Ayrıca Hançerli'deki Merkez camii yaptırma ve yaşatma derneğinin de başkanı.

Başkan, NKYD olarak dernek siyaset ilişkisindeki temel ilkelerinin 'derneği siyasete alet etmeden siyaseti derneğe alet etmek' olduğunu belirtmektedir.

[9] Hacıabdullahlılar Şehit Muallim Ethem Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (HYDD) Başkanı da siyaset dernek ilişkileri konusunda özellikle seçimler öncesi yaşanan hareketliliğe vurgu yapmakta. 'Derneğimiz Esenler bölgesinin en faal derneği. Seçimlerden önce partiler arayıp kaç üyemiz olduğunu öğrenmek istiyorlar. Dernek lokalimizde hafta sonları dört ayrı partinin belediye başkan adayı konuşma yaptı'. Bu türden toplantılar üyelerin yoğun katılımıyla oldukça kalabalık bir kitleyi derneğe topluyor. Dernek lokalinde karşılaştığım Hacıabdullahlılar harareti bir şekilde kendi aralarında Esenler'de yapılacak seçimi değil köylerindeki konuşuyorlardı. Dernek başkanı, gerçekte üyelerinin önemli bir bölümünün seçimlerde oy kullanmak üzere köye gittiklerini, fakat bu konuda Esenler'deki başkan adaylarına bilgi vermemeyi tercih ettiklerini belirtti.

[10] Başkanın gelen adaylara yaptığı çağrı, parti dernek ilişkilerinin alış-veriş niteliğinin altını çizmekte. Seçim propagandası için gelen siyasetçilere: 'Katılımcı, sivil toplumcu olduğunuzu söylüyorsunuz. Öyleyse bizden de belediye meclisine bir temsilci alın diyoruz'. HYDD başkanına göre, siyasal alana etki edebilmek, somut kazanımlar elde edebilmek için İstanbul'daki tüm Niğde kökenli derneklerin tek bir çatı altında toplanmaları şart. Dernek başkanı islamcı eğilimli olmasına rağmen lokalin seçim propagandası yapmaya gelen tüm partilerin adaylarına açık olduğunu belirtti. Esenler belediye başkan adayları derneğe yaptıkları belli bir miktar bağış karşılığında lokalde toplanan kalabalık bir Hacıabdullahlılar grubuna seslenme imkanına sahip oluyorlar.

[11] Hemşehriler grubunun ortak çıkarları olduğunu ifade eden ve bunların taşıyıcısı olmayı üstlenen yöneticilerin bireysel özgeçmişleri (parcours personel) çoğunun hiç de tesadüfi olmayan bir biçimde dernek yönetiminde yer aldıklarını gösteriyor. 70'li yılların yoğun mobilizasyon ortamında siyasal hareketlerin içinde aktif (militan) olarak yer alan günümüz dernekçileri, 80'lerin ikinci yarısından itibaren bir yandan siyasal faaliyetlerine partilerde görece yüksek pozisyonlarda devam ederlerken, diğer yandan sayıları giderek artan ve 'a-politik' bir görünüm sergileyen hemşehri derneklerinde yer aldılar. Böylece geçmişte siyasi hareketler ve partilerde edindikleri militanlık deneyimlerini dernekçilik sermayesine çevirmeyi başaran yöneticilerin siyasi tecrübeleri derneğin siyasal partilerle ve devlet kurumlarıyla kurduğu ilişkilerde önemli bir faktör haline gelmektedir. Örneğin, görüştüğümüz NKYD yönetim kurulu üyesi avukatın derneğe davet edilmesi onun siyasete yakınlığıyla doğrudan ilişkilidir: Uzun zamandan beri Beyoğlu ilçesinde sosyal demokrat siyasetin

içerisinde yer alan avukat, 'bana, sen politikacısın bu işlerin içerisinde olman gerek dediler. O dönem dernek başkanı arkadaşım olduğu için kıramadım, teklifi kabul ettim' demektedir. Ayrıca aynı kişi NKYD bünyesinde dernek başkanlığı ve yönetim kurulu seçimlerinin yarışmacı bir havada geçmediğini, zaten bu işin heveslisinin pek fazla olmadığını belirtiyor.

[12] İlginç olan, dernekçiliğe hevesli olanların, özellikle de başkanların ve yönetim kurulu üyelerinin sosyo-politik organizasyonlarda aktif rol almaları. Bu kişiler, hemşehri derneklerinin yanı sıra siyasal partilerde ve başka derneklerde (CHP, MHP, SP, ülkü ocakları gibi), futbol klübü veya MÜSİAD gibi kuruluşlarda da yer alıyorlar. Burada gözden kaçırılmaması gereken en önemli nokta, siyasal olarak belirli eğilimleri ve pratikleri olan yöneticilerin, dernek faaliyetlerinde siyasal eğilimlerini yansıtmamaya özen göstermeleri. Hemşehrilik, bir ortak üst belirleyen olarak kişilerin siyasal eğilimleri ve tercihlerini yok etmeyen, fakat belirli bir zaman ve mekan boyutunda donduran bir faktör olarak beliriyor. Bu durum ana NKYD çatısı altında daha somut olarak gözlenmekte. Siyasal ve ideolojik aidiyetlerin çatışmacı, bölücü dışlayıcılığından hemşehriciliğin kapsayıcılığına geçmek, özellikle örgütlenilen il bazında Niğdelilerin mesleki bazda envanterini tutarak hemşehrilere günün birinde yardımı dokunabilecek bir çıkar grubu oluşturmak için kaçınılmaz⁴. Başka bir deyişle, kimin ne işe yarayacağı bilmek için, kimin ne iş yaptığını öğrenmek gerekiyor

[13] Göç edilen büyük şehirlerde (İstanbul) sağlık, eğitim gibi temel kamu hizmetlerinden yararlanmada karşılaşılan güçlükler, veya hizmete ulaşmanın imkansızlığı, kimi zaman hemşehrilik ilişkileri sayesinde aşılabilmektedir. Türkiye'de yaygın olarak kabul gören 'adamını bul işini yaptır' prensibiyle hareket eden dernekler belirli bir ilişkiler ağının kurucusu ve etkin aktörü haline gelmektedir. Söz konusu ağın sunduğu imkanlarla dernek, hizmeti verenlerle hizmete normal koşullarda ulaşmaları oldukça güç olanlar arasında bir tür köprü işlevi görmektedir. Böylece gelinen büyük şehirde kaybolup gitme riski veya sade vatandaş olmanın işlevsizliği gibi varoluş sorunları hemşehrilik kimliği sayesinde çözülebilmektedir. Başka bir ifadeyle vatandaşlığın tıkandığı yerde hemşehrilik çözüm üretici bir aidiyet biçimi olarak belirmektedir. Resmi kurumların 'vatandaş'la sorunlu ilişkileri (torpil, kayırma, adam tutma gibi sözcüklerle tarif edilen hizmet anlayışı), karşısında hemşehri derneği pratik sorunlara pratik çözümler bulmaya çalışan 'iş bitirici' bir örgütlenme tarzı olarak belirmektedir. Derneğin kurumsallaşması ve bir çekim merkezi haline gelmesi, kamusal

⁴ Niğde albümü. 1999 da NKYD tarafından hazırlanan 222 sayfalık albümde Niğde'nin genel tarihçesi ve tanıtımı ve İstanbul'da yaşayan 33 meslek grubuna mensup 1756 Niğdelinin isim, iş adresi ve telefon numaraları yer almaktadır.

hizmetlerdeki sorunlara çözüm bulma kapasitesi yani hemşehrilere sağladığı 'kolaylıklar'la doğrudan ilişkilidir.

[14] İlk bakışta özel sorunlara özel çözümler üreten, hemşehrilerine birtakım avantajlar sağlayan dernek yöneticilerinin kazanımları yokmuş gibi görünmekte. Görüştüğümüz dernek yöneticileri, hem zaman hem de parasal fedakarlık gerektiren, kimsenin üstlenmek istemediği ağır bir iş olan dernekçilik için 'kendilerini feda ettiklerini' belirtiyorlar. Fakat yöneticilerin sıkça vurguladıkları bu yüce amaçların gerisinde sadece ekonomik alanla sınırlı olmayan orta ve uzun vadeli beklentileri olduğunu söyleyebiliriz. Dernekçiliğin sağladığı kurumsal kimlik yöneticilere hem ek bir prestij⁵ –çünkü zaten çoğu görece seçkin denilebilecek kişiler- hem de pratik kazanımlara bir potansiyel oluşturuyor. Örneğin İstanbul'da görev yapan Niğdeli yüksek rütbeli bir askerin NKYD yöneticilerini akşam yemeğine davet etmesi hem davet eden hem de davet edilenler için hemen bir avantaj sağlamayabilir. Fakat bu dostane karşılaşma ve tanışma bir süre sonra gündeme elebilecek ihtiyaçlar çerçevesinde somut sonuçlar doğurma olasılığını içerisinde taşımaktadır.

[15] Bu bağlamda derneğin etkinliğinin, yöneticilerin etkinliğine ve onların bürokratik ve siyasal aktörlerle kurdukları ilişkilere bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Görüşmemizde, İstanbul'da okuyan öğrencilere burs verdiren NKYD'nin başkanı Niğdeli otuz öğrenciyi burs için İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne yönlendirdiklerini ve bunu yaparken Eminönü Belediye Başkanının yazılı desteğini aldıklarını belirtmiştir. Böylece Eminönü'nde görece köklü bir geçmişe ve ağırlığa sahip olan Niğdelilerin dernek kanalıyla Büyükşehir Belediyesini etkilemeleri mümkün olabilmektedir. Micro (lokal) düzeyde de olsa politik ilişki ağlarında yer almak bu anlamda etkin olabilmenin ön koşulu olarak belirmektedir.

[16] Hemşehri derneklerinin varlık nedenini sorduğumuzda, NKYD yönetim kurulu üyesi avukat 'bazıları kumar oynatmak, para kazanmak için kurulmuş dernekler, bir de bizim gibi, daha ziyade bir yerimiz, bir telefonumuz olsun, bürokraside bizlerden kimler var? Kimlere, ne şekilde ulaşabiliriz gibi sorulara cevap olarak kurulmuş dernekler var. Yani örgütlülük. kurumsallık çok önemli oluyor' demekte. Bu yaklaşım aslında hemşehri derneği siyaset ilişkilerinin seçim dönemleriyle sınırlı

⁵ NKYD başkanı hemşehrilerinin sorunlarına çözüm bulmak maksadıyla DYP-RP koalisyonu döneminde Niğdeli sağlık bakanına telefonla ve şahsen ulaşabilmesinin kurumsal kişiliği (NKYD yönetim kurulu üyesi) sayesinde olduğunu belirtmiştir.

olmayan yapısal bir ilişki olduğunu ve her düzeyden bürokratin derneğin ilgi alanına girdiğini vurgulamaktadır.

[17] Kamu hizmetlerinin kötü organize edildiği, hizmetlerin bölgeler, şehirler ve vatandaşlar arasında eşitsiz dağıtıldığı Türkiye'de sade vatandaşın devlete yolunun düşmesi demek genellikle oldukça uzun sürecek zorlu bir uğraşın başlaması anlamına gelir. Hemşehri dernekleri, vatandaş kimliğinin operasyonel olmadığı kamu hizmetlerinde hemşehrilik ağlarını kullanarak kendi adamlarına yardımcı olabilmektedir. Vatandaşların devlet hizmetleri karşısındaki eşitsiz konumları ve hizmetlerin yerine getiriliş sürecindeki belirsizlik ve kuralsızlık işlerin yürüyebilmesi, sonuç alınabilmesi için bu türden girişimleri neredeyse meşrulaştırmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, hemşehricilik anlayışı çerçevesinde derneklerin sahip oldukları siyasi, bürokratik ilişki ağlarını kullanarak genel geçerliliği olmayan özgül, kişisel çözümler üretebilmeleridir. Derneğin bürokratik ve siyasi aktörlerle kurduğu ilişki kurumsal değil özel bir ilişkidir ve söz konusu ilişkinin işlevselliği çoğu zaman içeriden (bürokrasiden veya partiden) 'adamını' bulmayla mümkün olabilmektedir. Örneğin, NKYD başkanı, Niğdeli fakir bir hastanın İstanbul'daki bir üniversite hastanesinde yapılan tedavisinde söz konusu kurumdan üst düzey idareci bir ağabey sayesinde önemli oranda fiyat indirimi yaptırdığını gururla vurgulamaktadır.

[18] Bu bağlamda dernekçilerin öncelikle bürokrasideki hemşehrilerinin yerlerini bilmek istemeleri kamu hizmetlerindeki yaygın 'hizmet' anlayışının bir uzantısı. Devletin tüm vatandaşlara eşitlik temeli üzerinde hizmet vermediği, kurallardan ziyade kişisel ilişkilerin sorunları çözdüğü veya en azından çözümü hızlandırdığı Türkiye'de böylesi bir arayışı 'normal' karşılamak gerekiyor. Örneğin devlet dairesinde, hastahanelerde, okullarda 'adamının' olması işlerin daha kolay hallolmasını sağlayabiliyor. Konuştuğum yöneticiler bu dayanışma anlayışını destekleyen örnek olaylardan bahsettiler. Bireysel olarak kendisini yerel olana değil evrensel değerlere bağlı birisi olarak tanıtan ana dernek yönetim kurulu üyesi avukat yine de 'alışverişte veya işte Niğdelileri tercih ederim. O adamı tanıyorsun, güveniyorsun, bu yüzden tercih ediyorsun. Daha sempatik geliyor sana' demektedir.

İl derneği ve köy dernekleri karşılaştırması

[19] Bu yazıda incelediğimiz İstanbul'daki Niğdeli hemşehri derneklerinden il bazında kurulan NKYD'nin İstanbul'da ki en eski Niğdeli dernek olmasına rağmen bazı köy derneklerine nazaran daha

marjinal bir organizasyon ve hareket kabiliyetinde olduğunu söyleyebiliriz. NKYD yönetim kurulu üyelerinin sosyo-profesyonel kökenleri incelendiğinde daha seçkin bir görüntüyle karşılaşırız. Aktif bir dernek olmadığı başkanı tarafından da dile getirilen NKYD'nin yönetiminde yer alan üst düzey bürokrat, iş adamı, avukatlık gibi mesleklerden gelen on beş yönetim kurulu üyesinin her biri 'çok değerli, saygın kişiler' olsa da dernek işlerinde birlikte hareket etme yetenekleri oldukça zayıf. Dernek başkanı 'benim dediğim olsun eğiliminin', bireysel ısrarcı tutumların, 'on beş kişinin on beşinin de ayrı telden çalıyor' olmasının yönetimde uyumluluk sorunları doğurduğunu belirtmektedir.

[20] Köy-kasaba derneklerinde başkanlık görevini yürütenler de görece zengin ve eğitim düzeyi yüksek, İstanbul'a geliş zamanları da bir hayli eskiye dayanıyor. Bu derneklerin çekirdek kadrosu ise daha ziyade orta ve alt-orta sınıftan (küçük esnaf, şoför, işçi gibi) göçmenlerden meydana geliyor.

[21] Derneklerin yerel kökenleriyle bağlantıları ve bu çerçevedeki faaliyetleri konusunda ana derneğin sadece İstanbul'da öğrenim gören Niğdeli öğrencilere burs verdiğini öğreniyoruz. NKYD bünyesinde iki yıl önce gündeme gelen, Ankara ve İstanbul'daki Niğdelileri kapsayacak bir Niğdeliler vakfı kurarak bin kişiden biner dolar katkıyla Niğde'de büyük bir sanayi yatırımı yapılması amaçlanıyordu. Altı ayda bu iki ildeki Niğdelilerden sadece onyedisi kişinin istenen parayı vermesi bu projenin gerçekleşmesine yetmedi. Bu deneyimi buruk bir biçimde aktaran avukata göre; 'Niğdeliler daha bireyciler. Ben kendim başardım, başkaları da öyle yapsın diye düşünüyorlar. Bir de ne olur ne olmaz diyenler var: güvensizlik. Bu vakıf işinden sonra benim de ayaklarım yere bastı. İftarlarda veya eğlencelerde biraraya geliyoruz, hoşça vakit geçiriyoruz. Hepsi bu kadar. Bizler oralarda (Niğde'de) büyüüp buraya gelmiş kişileriz. Buna rağmen ortak bir amaç etrafında bir araya gelmeyi başaramadık. Fakat eskiler İstanbul'da öğrenci yurdu kuracak kadar aktif olabilmişler'. Aynı kişi kuşaklararası farka değinerek burada doğup büyümüş olan şimdiki gençlerin Niğdelilik aidiyet duygusuna sahip olmadıklarını ve derneğin toplantılarına ilgi göstermediklerini belirtmekte. NKYD'nin dernek dolayımından siyasete etki etme gücünün zayıflığını yönetim kurulu üyesi avukat 'belki de Niğdeliler İstanbul'daki diğer göçmenlere nazaran (doğulular, karadenizliler gibi) şehre daha iyi entegre oldular, fazla ekonomik kaygıları yok, ezilmişlikleri sözkonusu değil', diyerek açıklıyor.

[22] Daha önceki dönemlerde NKYD'nin Niğde spor futbol takımı için İstanbul'daki zengin Niğdelilerden para toplandığını öğrendim. Ana derneğin İstanbul'daki faaliyetleri, yılda iki kere derneğe para kazandırma amacıyla gece düzenlemek, seçim zamanlarında 'adaylar arasında bir

hemşehrimiz varsa ona sahip çıkalım' anlayışıyla çalışmak ve Niğdeli öğrencilere burs vermeyi organize etmekten ibaret. Hemşehrilerinden gelen talepleri karşılayamadığı zaman kendisini kötü hissettiğini söyleyen NKYD başkanına göre dernekçilik bir sanat. Başkan, gazeteler ve radyolar aracılığıyla İstanbul'daki tüm Niğdelilere çağrı yaparak Abdi İpekçi Spor salonunda bir şölen düzenleme projesi olduğunu belirtti. Ayrıca İstanbul'da yaşayan 450 kişinin cep telefonu kaydıyla bir ağ oluşturduklarını ve yılbaşı, bayram gibi özel günlerde herkese mesaj gönderdiğini belirtti. Bu mesaj ağı sayesinde Kurban bayramında dernek lokalinde yaklaşık 250 kişinin katıldığı bir bayramlaşma tertiplemişler.

[23] İncelediğimiz diğer iki köy derneğinin memleketlerine yönelik -cami, okul ve yol yapım veya onarımına maddi destek vermek, köyde okuyan başarılı öğrencileri desteklemek gibi- faaliyetleri daha fazla. Örneğin, incelediğimiz üç dernek arasında en faali olan Hacıabdullahlılar derneği İstanbul'daki üyelerinden topladığı bağışlarla köydeki yoksullara gıda maddesi dağıtıyor, köydeki ortaokul ve lisede okuyan sınıf birincisi öğrencilerinin her birine bir çeyrek altın hediye ediyor, sağlık ocağına, camiye ve okula maddi yardım yapıyor. 'Köyde devletin yapamadığını dernek yapıyor' diyen başkan İstanbul'daki köylüleri için henüz fazla bir şey yapamadıklarını belirtiyor. Yine de burada yaşayan köylüler için derneğin psikolojik bir işlevi olduğunu belirten başkan, 'derneğin lokaline gelenler kendilerini yalnız hissetmiyorlar, burası köylülerimizin bu koskoca şehirde kaybolup gitmelerine engel oluyor' demektedir. Özellikle bayramlarda ve cenazelerde herkez burada bir araya geliyor. Esenler'de yapılması düşünülen ve derneğe ciddi anlamda maddi katkıları olacak kültür sarayı projesi Hacıabdullahlıların İstanbul'da daha etkin olma isteklerinin de bir göstergesi.

[24] Başkanın sitenin giriş sayfasındaki mesajı da kurulması düşünülen kültür merkezinin ne denli önemli bir ihtiyaç olduğunun altını çizmektedir: 'HACIABDULLAH'lıların hâlâ Düğün, Bayram, Cenaze vb. gibi iyi ve kötü günlerinde bir araya geleceği bir mekânının olmayışı büyük bir eksiklik değil midir? Hâlâ 1960'ların gurbetçiliğinden alışlagelmiş bekâr hayatının devamlılığı gibi sadece erkeklerin bir araya geldiği bir mekân sizce yeterli midir? Kadınlarımızın ve çocuklarımızın bir araya gelmediği bir oluşum bizleri ne kadar ileriye taşıyabilir? Bizler; kuruluştaki heyecanımızın kaybolmadan, daha da büyüyerek sonraki nesillere aktarılmasının kaygısını gütmeli ve gerekli maddi-manevi fedakârlıklardan kaçınmamalıyız'.

[25] Derneğe gelir getirme amacının yanı sıra kültür sarayı, kadınlı erkekli tüm hemşehrilerin acı tatlı günlerde bir araya gelebilecekleri bir mekan olarak da düşünülmektedir. Böylece proje

gerçekleştirildiğinde bir-iki nesil sonra büyük şehirlerdeki Hacıabdullahlıların birbirlerini tanıyamaz hale gelme ihtimali azalacak, akrabalık bağlarının zayıflama ve hatta kopma tehlikesi ortadan kaldırılacaktır. Derneğin internet sitesinde www.haciabdullahlilar.dernegi.com kültür sarayı projesine 'HACIABDULLAH'LI olan herkesin günde sadece DÖRT BARDAK ÇAY PARASI tasarruf ederek katılabileceği' belirtilmektedir. Projenin gerçekleşmesi için tasarlanan kooperatifin hissedarlarının hem manevi hem de maddi kazançları söz konusudur. Hissedarlar, maddi olarak sarayın gelirlerinden hisseleri oranında kar payı alacaklar ve ihtiyaç halinde binayı kullandıklarında sadece masrafları ödeyecekler.

[26] Dernek yönetimi Kültür Merkezi projesine katılacak hemşehrilerin asıl ve büyük kazançlarının manevi kazançlar olacağını düşünüyor: 'Kooperatif ortakları tarafından genel kurulda alınacak bir kararla kurulacak olan hacıabdullah vakfına kültür merkezimizin devredilmesi ortaklarını ölümsüzleştirecektir. (...) Yıllardır Hacıabdullah'lıların bu tür mekanlara ödediği ve ödeyeceği paralar söz konusudur bundan böyle bu meblağlar kendi kasabamıza akacaktır. Proje gelirleri kısmında bahsettiğimiz yıllık tahmini 400 ila 500 milyar T.L. lik gelir Hacıabdullah'lı öğrencilerin, dul ve yetimlerin, ihtiyaç sahiplerinin, tedavi imkanı bulamayan hastalarımızın ihtiyaçlarına kullanılacak, kasabamızın okul, cami ve benzeri yerlerinin ihtiyaçları giderilecektir. Proje gönüllü katılımcılarının isimlerini kıyamete kadar yaşatacak ve amel defterlerini kapatmayacak hayırlı bir işe imza atmış olacaklardır'. Beş sayfalık kültür sarayı projesi Kur-an'dan ve Sünnet'ten projeyi destekler alıntılar yapılarak bitirilmektedir.

[27] Başkan, Esenler'de yoğunlaşmış halde beşyüz üyelerinin olduğunu ve bunun her konuda pazarlık konusu olabileceğini de belirtmektedir. Esenlerdeki nüfus yoğunluğunu avantaja dönüştürme anlayışı; dernek üyeleri için özel hastahanelere teklif götürerek, üyeler için özel tarife almaktan, yerel seçimlerde derneğin nüfuzunu kullanarak Hacıabdullahlı birisinin belediye meclisine girmesini sağlamaya kadar gidiyor. Dernek başkanı 'herkes nasıl kullanıyorsa biz de derneğimizin gücünü kullanarak üyelerimize bir özel hastaneden özel fiyat indirimini alacağız' demektedir.

[28] Bu çalışmada incelediğimiz üçüncü dernek olan Hançerli Köyü Kalkınma, Tanıtma, Kültür, Turizm ve Dayanışma Derneği'nin faaliyetleriye oldukça sınırlı. Derneğin İstanbul'da sürekli faal bir lokali yok. İstanbul'da bayramdan bayrama bir araya gelen Hançerlililer dernek kanalıyla köylerine yardım etmeye çalışıyorlar. Ramazan aylarında fakir köylülere yiyecek yardımı yapılması, köy camisinin bakım ve onarımının yaptırılması dernek başkanının sözünü ettiği temel faaliyetler.

Eski tapu kayıtlarında köy sınırları içerisinde yer alan büyükçe ve kıymetli bir arazinin derneğin yürüttüğü 'hukuk mücadelesi' sayesinde tekrardan köye kazandırılması ve parsellenerek üyeler arasında paylaştırılması bence derneğin ilgi alanını anlatan en güzel örnek. Başkanın belirttiği üzere Hançerlililer genelde mobilyacılık işiyle uğraşan durumları iyi olan kişiler. Buna rağmen derneğin her yıl çıkarttığı takvimi bile zorla alıyorlar. NKYD hakkında yönetim kurulu üyesi avukatın sözünü ettiği bireycilik burada da kendini gösteriyor.

[29] Daha önce de belirttiğim gibi incelenen derneklerden en aktif olanı Hacıabdullahlılarınki. Dernek lokalinin köylülerin yerleşim ve işyerlerine yakın bir yerde kurulması günlük hayatta hemşehrilerin ilişkilerinde bir süreklilik sağlıyor. Ayrıca, yönetici ve üyeleri görece geleneksel ve dindar olmalarına rağmen, dernek faaliyetlerinde teknik imkanların gayet iyi kullanıldığını da belirtelim. Hacıabdullahlılar Niğdeli hemşehri dernekleri arasında tek internet sitesi olan dernek. Derneğin her sene gelir elde etmek amacıyla bastırdığı iki boy takvimde kullanılan fotoğraflar baskı kalitesi açısından diğer örneklerden daha iyi. 1 Haziran 2003 senesinde düzenledikleri Hacıabdullah köyünde yağmur duası töreni ve yemeği, dernek etrafında ortak bir hacıabdullahlılık bilinci oluşturma ve bunun sürekliliğini sağlama çabası olarak yorumlanabilir.

[30] Bu etkinliği filme alarak CD kaydı halinde tüm üye ve köylülerine dağıtmışlar. Dernek başkanına göre, gidemeyenlerin pişman olduğu gidenlerin bir sonraki seneyi düşledikleri başarılı bir organizasyon olmuş. Dinsel, geleneksel ve yöreselin bir araya geldiği yağmur duasına köyden uzakta İstanbul'da yaşayan hemşehriler tarafından yeniden değer kazandırılması çabası (valorisation) oldukça anlamlı. Bu özel gün sayesinde köyde kalanlarla köye geri dönenler büyük bir aile havasında tekrar bir araya geliyorlar. Gurbettekileri bir festival havasında köye döndüren yağmur duası aynı zamanda unutulmaya yüz tutmuş bir geleneğin tazelenmesi anlamına geliyor. Derneğin hazırladığı yağmur duası CD'si 'Ben söyledim ben yaptım yok artık... Hep birlikte biz söyledik biz yapacağız. Birlikte yöneteceğiz' sözleriyle başlıyor. Bu sözler demokratik, katılımcı bir sivil toplum kuruluşunu çağrıştırmakla beraber derneğin yönetici/üye profili ve çalışma atmosferi göz önüne alındığında söz konusu örgütlenme anlayışının daha ziyade cemaat türü bir yapıda olduğunu söyleyebiliriz.

[31] Dernek yöneticileri, ilkinin geçen sene gerçekleştirdikleri yağmur duası organizasyonunun çok beğenildiğini ve bundan sonra her yıl yapmayı istediklerini belirttiler. Bursa'da da bir şubesi olan derneğin bu yıl yapılacak etkinliklerine Bursa'da yaşayan hacıabdullahlıların da dahil edilmesi düşünülüyor. Memleketle gurbet arasındaki bağları, gurbettekiler arasındaki ilişkileri ve dayanışma

duygusunu güçlendiren bir etkisi olduğunu düşündüğüm yağmur duası, Anadolu'da bir çok köy ve kasabada çoktandır unutulmuş bir adet. Dernekçilerin böylesi bir adeti tekrar canlandırmaları, bir yandan onların köy halkı ve göçmenler nezdinde saygınlık kazanmaları ve kabul görmelerini sağlarken, diğer yandan da derneği, yerel, geleneksel ve dinsel olanın birleştiği sağlam bir zemine yerleştirmiş oluyorlar.

[32] Genel olarak yeni bir tür çıkar grubu meydana getiren hemşehri derneklerinin anlaşılması, bu derneklerin çekirdek kadrosunu oluşturan grubun çözülmesini gerektirmektedir. Memleketlerinden uzakta yaşayan hemşehrilerin nesnel, ortak çıkarlarının olması onların kendiliğinden bir çıkar gurubu olarak örgütlenmelerini sağlamıyor. Fakat böylesi bir göçmenler gurubunun (İstanbul'daki Niğdeli hemşehriler gibi) içerisinde çıkan çekirdek kadro sıra hasretine vurgu yaparak⁶, örtük ve varsayılan 'ortak çıkarları' açıkça telaffuz ederek grubun örgütlü hale gelmesini sağlıyor. Bu anlamda, hemşehri dernekleri her ne kadar nesnel tarihsel toplumsal koşulların ürünü olsalar da kuruluşları ve kendilerini yeniden üretmeleri sürecinde öznel faktör anlamında kurucular ve yöneticilerin ağırlıkları yadsınamaz.

[33] Bu çalışmada incelediğimiz İstanbul'daki Niğdeliler örneğinde dernek yöneticilerinin ekonomik, siyasal, kültürel, sembolik sermayeleri olan ve bunları farklı koşullarda ve zamanlarda derneksel ve siyasal sermayeye dönüştürme becerisi olan kişiler olduğunu gördük.

⁶ 'Maksadımız yörecilik, bölgecilik yapmak değil, sılamıza sahip çıkmaktır'. Hacıabdullahlılar derneği başkanının internet sitesindeki giriş metninden. (<http://haciabdullahdernegi.sitemynet.com>)